

GIYOHVANDLIK VOSITALARI YOKI PSIXOTROP MODDALAR BILAN QONUNGA XILOF RAVISHDA MUOMALA QILISHDAN IBORAT JINOYATLAR TUSHUNCHASI VA TERGOV QILISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Berdiboyev S.E

Qoraqalpoq davlat universiteti Yuridika fakulteti talabasi

Annotatsiya: *O'zbekiston Respublikasi Jinoyat qonunchiligida taqiqlangan Giyohvandlik vositalarining qonunga xilof ravishda muomala qilishga oid bo'lgan ijtimoiy xavfli qilmishlarning tasnifi.*

Kalit so'zlar: *Taqiqlangan ekinlar, Psixotrop moddalar, qonunga xilof iste'moli, jinoyat kodeksi, jinoiy javobgarlik, jinoyatning oldini olish.*

Bugungi kunga kelib, dunyoda "Qoradori"ni noqonuniy iste'mol qilishdan iborat jinoyatlar soni tobora ortib bormoqda. O'zbekiston Respublikasining Davlat statistikasi qo'mitasining rasmiy saytida 2022-yil 5-may hisobiga ko'ra, giyohvandlik bilan bog'liq jinoyatlar soni 2018-yil 3172 ta bo'lgan va 2021-yil esa 4722ta bo'lgan. O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy va madaniy negiziga salbiy ta'sir ko'rsatib, ommalashib borayotgan bu jinoyat turi inson sog'lig'iga ta'sir ko'rsatib kelmoqda.

Amaldagi Jinoyat kodeksining XIX bobi Giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishdan iborat 6 turdagi jinoyatlar uchun javobgarlik belgilab o'tilgan: Taqiqlangan ekinlarni yetishtirish 270-modda; giyohvandlik vositalari, ularning analoglari yoki psixotrop moddalarni qonunga xilof ravishda egallash 271-modda; giyohvandlik vositalari, ularning analoglari yoki psixotrop moddalarni o'tkazish maqsadini ko'zlab qonunga xilof ravishda tayyorlash, olish, saqlash, va boshqa harakatlar qilish, shuningdek ularni qonunga xilof ravishda o'tkazish 273-modda; giyohvandlik vositalari, ularning analoglari yoki psixotrop moddalarni iste'mol qilishga jalb etish 274-modda; giyohvandlik vositalari, ularning analoglari yoki psixotrop moddalar ishlab chiqarish yoki ulardan foydalanish qoidalarini buzish 275-modda; giyohvandlik vositalari, va ularning analoglari yoki psixotrop moddalarni o'tkazish maqsadini ko'zlamay qonunga xilof ravishda tayyorlash, egallash, saqlash va boshqa harakatlar 276-modda.

Giyohvand vositalari bilan qonunga xilof ravishda muomalada bo'lish sohasidagi barcha jinoyatlar (JK ning 270-276 moddalari) blanket dispozitsiyalardir. Ya'ni, jinoyat qonuni giyohvand moddalarni qonunga xilof ravishda muomala qilishga oid jinoyatlar tushunchasini va belgilarini dispozitsiyaning o'zida ochib bermasdan ushbu sohada qabul qilingan qonun ya'ni O'zbekiston Respublikasining 1999-yil 19-avgustdagi "Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to'g'risida"gi 813-I sonli qonuniga va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Giyohvandlik vositalari, psixotrop

moddalar, ularning analoglari va prekursorlarning muomalasi sohasidagi nizomlarni tasdiqlash to'g'risidagi" qaroriga murojaat etadi.

Ushbu qonunda giyohvandlik tushunchasi berilgan bo'lib, unga muvofiq "Giyohvandlik (narkotik) vositalari — giyohvandlik vositalari ro'yxatiga kiritilgan va O'zbekiston Respublikasida nazoratga olinadigan, kelib chiqishi sintetik yoki tabiiy moddalar, tarkibida giyohvandlik moddasi bo'lgan preparatlar va o'simliklar" tushuniladi.

"Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to'g'risida"gi qonunning 4-moddasida esa muomalada bo'lishi O'zbekiston Respublikasida taqiqlangan giyohvand vositalari ro'yxatini 4 ga bo'lgan: I ro'yxat tibbiy maqsadda foydalanishga mo'ljallanmagan va o'ta xavfli bo'lgan; II ro'yxat o'ta xavfli bo'lgan biroq tibbiyot maqsadida foydalanishga qiziqish uyg'otadigan; III ro'yxat tibbiy maqsadda foydalanish uchun qiziqish uyg'otadigan, muayyan xavflilik bilan tavsiflanadigan; IV ro'yxatga prekursorlar, giyohvand moddalarni va psixotrop moddalarni tayyorlashda ishlatiladigan kimyoviy vositalar.

Ushbu toifadagi jinoyatlarni tergov qilishda O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi plenumining 2017-yil 28-apreldagi "Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishga oid jinoyat ishlari bo'yicha sud amaliyoti haqida"gi qarori talablariga rioya qilish kerak.

Giyohvand moddalar yoki psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomalada bo'lishga oid jinoyat ishlar bo'yicha aybdorlikning isbotlashning muhim asoslaridan biri hisoblangan, ya'ni, jinoyat-protsessual kodeksining 173-moddasiga muvofiq, vosita yoki moddani narkotik yoki psixotrop deb e'tirof etish uchun sud-kimyoviy ekspertiza o'tkazishdir. Sud-kimyoviy ekspertiza: olingan vosita giyohvand hisoblanadimi, uning turini, aktiv modda miqdori va sof og'irligini, ularni tayyorlash usuli, saqlash sharoiti, ko'karib turgan joyi bo'yicha kelib chiqishi jihatidan umumiy manbaga egaligi haqida ma'lumot beradi.

Giyohvandlik vositalarini qonunga xilof ravishda muomala qilish turidagi jinoyatlarni tergov qilishda subyektning o'ziga xos tomonlari bo'lgan: uning giyohvand moddaga ruju qo'yganligi, so'roq davomida o'zini tuta olmasligi, aqlan zaiflashishi, yo'lg'on gapirib so'roqqa xalaqt qilish bilan bog'liq muammolar bo'lishi mumkin.

Bundan tashqari, ushbu turdagi jinoyat ishlar bo'yicha dastlabki tergovda maqsadini aniqlash ham muhim ro'l tutadi. Giyohvandlik vositalari, ularning analoglari yoki psixotrop moddalarni o'tkazish maqsadini ko'zlab qonunga xilof ravishda tayyorlash, olish, saqlash, va boshqa harakatlar qilish, shuningdek ularni qonunga xilof ravishda o'tkazish jinoyatining zaruriy belgisi maqsadi hisoblanadi. Uning isbotlanmaganligi esa ijtimoiy xavfli qilmishning JK 276-moddasi bilan kvalifikatsiya qilishni belgilab beradi.

Giyohvandlik vositasi yoki psixotrop moddalarni tegishli litsenziya (ruxsatnoma)siz oz miqdorda bo'lsa ham saqlash jinoyat hisoblanadi. Jinoyatchi esa

buning ijtimoiy xavfli qilmishligini bila turib, uni hech kim aniqlashni ilojisi yo'q joylarni qidirib, saqlash usullarini o'ylab topadi. Jinoyatchilar javobgarlikdan qochish uchun bir xil javob ya'ni o'tkazish maqsadida transportda jo'natayotgan buyumlari, hovlisida o'stirib qo'ygan ko'knori o'simligi haqida hech narsa bilmasligini vaj qiladilar. Bu esa tergov jarayonini yanada og'irlashtiradi. Bunday vaziyatda esa, tintuv o'tkazishga tayyorgarlik ko'riladi. Tintuv guruhi ishtirokchilari yetishtirilgan yoki saqlangan hovli yoki joydagi dalillarni: giyohvand vositalari izlari, ularni o'lchashda ishlatilgan tarozilar, nasha tayyorlashda foydalanilgan elaklar, jinoiy yo'l bilan topilgan pul mablag'lari, ijtimoiy xavfli qilmishni bajargan shaxslarni narkotik moddalarni tayyorlovchi yoki vositachiligini, boshqa aloqador shaxslar mavjudligini aniqlash ularning asosiy maqsadi hisoblanadi.

Tintuv natijalari bayonnomada aks ettirilgan bo'lishi kerak ya'ni giyohvand moddasini yashirish uchun alohida yaratilgan joy aniqlansa uni tasvirga olishi, qolgan giyohvand yoki psixotrop moddalar yoki prekursorlar aniqlangan taqdirda ularni alohida-alohida joylab va ularni raqamlab suratga olinishi kerak.

Umumiy xulosa qilib aytadigan bo'lsak, giyohvand moddalarni qonunga xilof ravishda muomalada bo'lishi jinoyatining qarshi kurash olib borishda va bu turdagi jinoyatlarning oldini olish maqsadida keng qamrovli tadbirlar o'tkazilishini ta'minlash lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi [2021 yil 1 aprelgacha bo'lgan o'zgartirishlar va qo'shimchalar bilan] – T.: «Yuridik adabiyotlar publish», 2021y.

2. O'zbekiston Respublikasining 1999-yil 19-avgustdagi “Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to'grisidagi qonuni URL: <https://lex.uz/docs/-86044>

3. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2017-yil 28-aprelidagi “Giyohvand vositalari, ularning analoglari va psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishga oid jinoyat ishlari bo'yicha sud amaliyoti to'g'risida”gi 12-sonli qarori URL: <https://lex.uz/docs/3203265>

4. Рустамбаев М.Х Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига шархлар. Махсус қисм/М.Рустамбаев. – Тошкент: «Yuridik adabiyotlar publish», 2021y.

5. Утемуратова Ш. ЭКОЛОГИЯ СОҲАСИДАГИ ЖИНОЯТЛАР ТУШУНЧАСИ ВА БУ ТУРДАГИ ЖИНОЯТЛАРНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ //ВЕСТНИК КАРАКАЛПАКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ БЕРДАХА. – 2014. – Т. 23. – №. 2. – С. 104-107. URL: <https://karsu.uz/wp-content/uploads/2019/04/%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA-2014-2.pdf#page=102>

6. Криминалистика ва экспертиза. Дарслик ю.ф.н. проф. в.б. Д.Базарова, ю.ф.д. доц. И.Р.Астанов – Тошкент: ТДЮУ, 2020. URL: <https://proacademy.uz/postfiles/books/wb/jh/index.html>
7. <https://api.stat.uz/api/v1.0/data/royxatga-olingan-jinoyatlar-soni?lang=uz&format=pdf>